

УДК:316.74:796.5:316.421

С.А. НЕКРАСОВ

КОМУНІКАТИВНА КЛАДОВА ТУРИЗМУ: ПОДОРОЖ ДО ІНШОГО ЯК ПОДОРОЖ ДО СЕБЕ

Некрасов Сергій Андрійович – старший викладач Запорізького національного університету

У статті розглядається туризм як вид культурно-дозвіллевої діяльності. Акцентовується увага на значенні туризму в процесах транснаціоналізації культурного обміну. Звернуто увагу на чинники, які впливають на формування туризму – глобалізація, туристична комунікативність.

Ключові слова: туризм, комунікативний процес, соціокультурний простір.

В статье рассматривается туризм как вид культурно-досуговой деятельности. Акцентируется внимание на значении туризма в процессах транснационализации культурного обмена. Акцентируется внимание на условиях, которые влияют на формирование туризма – глобализация, туристская коммуникативность.

Ключевые слова: туризм, коммуникативный процесс, социокультурный простор.

In the article examined the modern type of leisure – tourism. Attention is accented on a value of tourism in the processes of transnationalization culture. Attention is accented on terms which influence on forming of tourism is globalization.

Keywords: tourism, komunikativnis process, sociculture proctor.

© С.А. Некрасов, 2012

В основі туризму як певного типу людської поведінки і діяльності лежить природний потяг до зміни середовища, до пошуку чогось нового, вивчення незнайомого. Французький філософ-екзистенціаліст Г.Марсель навіть стверджував, що людина відзначається тим, що вона виходить за межі безпосередньо даного, що їй властива здатність до безперервного руху як у плані просторового переміщення, так і в плані духовного зростання. Це дало йому підставу визначити людину як *Homo viator* («людина мандруюча»). Як ключову фразу до книги «*Homo viator*» Марсель наводить таке висловлювання: «Можливо, стабільний земний порядок може бути запроваджений лише в тому разі, коли людина збереже виразне усвідомлення того, що ми могли б назвати мандрівними умовами людського існування» [5, 175]. Автор тут мав на увазі, що людина має протягом життя прокладати собі дорогу серед того, що було створено і згодом віджило і перетворилося на руїни, але згодом повертаючись до самої себе. Розтлумачуючи цю фразу, Марсель застерігав, що йдеться не про еволюцію, а про певний стан, який можна було б означити як «потойбіччя», як те, до чого треба ще дійти. «Ідея подорожі, якій звичайно не надають суто філософського змісту або суто філософського значення, має проте одну неоціненну перевагу: вона побудована на означеннях, які включають у себе і час, і простір; і варто було б докласти зусиль, щоб дослідити, в який спосіб здійснюється в ній подібний синтез» [5, 13]. Тобто мається на увазі, що подорож передбачає різні виміри, зокрема й такі, які не обов'язково пов'язані з просторовим переміщенням. У філософсько-екзистенціалістському розумінні подорож являє собою вихід за межі звичного, або те, що Марсель назвав «потойбіччям». Звичайно, він вкладав у це поняття своє розуміння і, зокрема, співвідносив його з поняттями «надії», «свободи» тощо. Застерігаючи при цьому, що не слід плутати останні

з моральними означеннями у Канта або з якимись бажаннями. З одного боку, надія - це щось просте, на кшталт: «Ти повернешся», і водночас - це певний рух, постійний зв'язок між поверненням і новизною. Це – реставрація з одного боку і оновлення – з другого. Або, як зазначає Г.Марсель, «надія – це, по суті..., схильність душі, укорінена в комуніальному досвіді, до здійснення трансцендентного акту на противагу бажанням та знанням, досвід, яким вона стверджує живу безперервність у часі, що її цей досвід водночас засвідчує і «започатковує» [5, 79].

Туризм як сфера діяльності і як певний вид індустрії задоволення потреб людини визначається як щось специфічне, зі своїми атрибутивними ознаками, які не зводяться до простої подорожі, все ж не слід забувати і про його первісну глибинну основу – подорожі, мандри, потяг до освоєння нового, незнайомого, невідомого (або, кажучи словами російського поета: «Охота к перемене мест»).

У цьому контексті особливої ваги набуває поняття «іншого» – інших людей, іншої культури, іншого способу життя. Подорож завжди пов'язана з відкриттям невідомого, відмінного. Можна навіть сказати, що чим більш відмінне середовище, в яке потрапляє турист, тим більше вражень і спогадів залишається в нього. Насамперед ця відмінність постає у вигляді невідомого ландшафту, природного світу, людського оточення. Але зрештою турист відкриває для себе й іншу культуру, інші звичаї, іншу ментальність. Саме ця сфера має найважливіше значення для «мандрівної людини» у тому контексті, який пропонує Г.Марсель.

Втім феномен «іншого» є амбівалентним. З одного боку, завдяки наявності відмінного, іншого людина починає замислюватися над легітимністю своєї культури, звичного набору цінностей. Через таке зіставлення вона сама піднімається на якийсь вищий щабель особистісного розвитку.

Однак, з другого боку, цей процес не є безболісним і безконфліктним. Зустріч з іншою культурою може набувати форми «конфлікту культур» або навіть «конфлікту цивілізацій», за висловом С.Гантінгтона [6, 603]

Особливо ця тема стала актуальною в умовах наростання процесів глобалізації. Слід зазначити, що тривалий час модернізація і технологічний розвиток вважалися єдиною можливим шляхом до процвітання держави - нації. Але сліпе наслідування західних стандартів розвитку дуже часто відбувалося всупереч встановленим нормам життя і культури. Більше того, в концепціях економічного розвитку (які були домінуючими протягом усього ХХ століття) культура розглядалася як щось архаїчне, традиційне, що лише заважає технологічному і економічному розвитку. І хоча з часом з'ясувалося, що модернізація і орієнтація на економічний розвиток за допомогою зовнішніх запозичень не завжди давали бажаний результат, все ж протиставлення вестернізації і національних культур перебувало в центрі наукових дискусій щодо бажаних моделей економічного [1, 88]. Нарешті, рівень взаємодії традицій виступає як узагальнюючий, оскільки культурна традиція залежно від ступеня своєї мобільності, замкнутості, варіативності, здатності до адаптації виступає своєрідним фільтром, який дозволяє утворювати певні форми взаємодії з іншим етносом. Останнім часом особливою актуальністю набуває тема міжетнічних комунікацій на рівні міжцивілізаційних відносин, зокрема дослідження щодо можливості виникнення в них конфліктних ситуацій та пошук способів їх розв'язання. Як приклад можна навести відому тезу С.Гантінгтона про «зіткнення цивілізацій» і його прогноз щодо виникнення в майбутньому незліченних конфліктів, яких неможливо буде уникнути через розбіжність культурних і релігійних орієнтацій. Отже, потрібен аналіз причин виникнення конфліктів, з'ясування можливостей формування нових базових соціокультурних передумов для досягнення компромісів. До того ж зростання гостроти і непримиренності позицій у міжрелігійних, міжетнічних та міжкультурних конфліктах також «працює» на необхідність пошуку можливостей подолання міжетнічних розмежувань.

Для того, щоб точніше визначити способи та можливості подолання конфліктних ситуацій у міжетнічних відносинах, розглянемо спочатку структуру комунікативного процесу, де на кожному з проміжних етапів можливе виникнення певних непорозумінь. Так, у комунікативному процесі розрізняють адресата, адресанта, канал зв'язку, код, знакову систему, повідомлення, його текст, шум, сприйняття і розуміння тексту з боку адресата, а також культурно-комунікативний контекст та взаємини між учасниками комунікації. Важливо, що в міжетнічних стосунках існує можливість викривлення повідомлення на багатьох рівнях: неадекватність сприйняття, неправильне декодування знакових систем, зокрема жестів, міміки, поведінки, або повна відсутність такого декодування, що й створює ситуацію нерозуміння. До того ж може існувати попереднє упереджене негативне

ставлення до адресанта, що теж впливає на формування взаємин між учасниками комунікативного процесу, а також специфічне розуміння культурно-комунікативного контексту. Можливе також неадекватне розуміння домагань етносу в контексті згадуваних вище етнічних констант і ціннісних орієнтацій, що створює додаткові перепони на шляху до порозуміння [2, 235].

Головною особливістю міжкультурної комунікації у туризмі є безпосередній контакт індивідів та їх груп на відміну, скажімо, від опосередкованого контакту їх через електронні засоби комунікації.

У процесі комунікації відбувається обмін соціальних смислів між людьми, передавання від одного соціального суб'єкта іншому своїх ціннісно-світоглядних уподобань і орієнтирів, взаєморозуміння, реінтерпретація життєвих цінностей та орієнтирів іншого через власний життєвий досвід. Дії індивідів, спрямовані і свідомо орієнтовані на смислове їх сприйняття іншими індивідами, називають комунікативними діями. В результаті комунікативної взаємодії людей встановлюється соціальна спільність, інтегрованість суспільства.

Сфера туризму є такою сферою (насамперед для туристів), в якій встановлюються відносини довіри, солідарності, взаєморозуміння між представниками різних етносів, культур, соціумів, які поступово поширюються на відносини між цими етносами, культурами, соціумами в цілому. Комунікативні відносини, засновані на взаєморозумінні, діалозі, духовності, встановлюються як між туристами та туристичними фірмами і представниками місцевої культури та суспільства, так і всередині самих туристичних груп, які можуть бути як спеціально організованими, так і головною особливістю міжкультурної комунікації у туризмі є безпосередній контакт індивідів та їх груп на відміну, скажімо, від опосередкованого контакту їх через електронні засоби комунікації [4, 179].

Важливими функціями комунікації є спонукання одними суб'єктами інших до діяльності (наказ, прохання, переконання, навіювання), передавання істинної або хибної інформації, встановлення та підтримування контакту, розраховане на сприйняття іншого суб'єкта, вираження власних ідей та переживань.

Продуктивність і результативність туристичної комунікації залежить від мотиваційної налаштованості суб'єктів комунікації, сподівання знайти завдяки такій комунікації відповідь на важливі смисложиттєві, світоглядні проблеми, розшифрування нових світоглядних смислів, які містяться в іншій культурі, або запозичення інших, більш екологічних (у широкому сенсі) з погляду туриста, способів життя іншого етносу, народу. У туристичній подорожі завдяки контакту з іншими культурами та способами життя у туриста може ініціюватися глибинна внутрішня комунікація з власними культурним (та/або колективними) позасвідомим, яка стимулюватиме творчий особистісний саморозвиток та самореалізацію індивіда [3, 92].

Крім того, міжкультурна міжособистісна комунікація не зникає після повернення туристів з

подорожі, але триває в їхньому власному соціокультурному середовищі у «знятому» (Г. Гегель) вигляді. Духовно й культурно збагачені після подорожі, туристи переносять міжкультурний, міжцивілізаційний комунікативний процес у власний соціокультурний простір, реінтерпретуючи сприйняті під час подорожі запозичені, а також експліковані завдяки міжкультурному діалогу власні колективно-позасвідомі соціокультурні моделі. Такий діалог культур робить кожну з них більш універсальною, більш креативною, більш інтегрованою у глобальний соціокультурний мультиверсум. Разом з цими процесами виробляється універсальна мова глобальної комунікації, яка охоплює не тільки економічну, політичну, наукову, торговельну, правову, але й чуттєво-емоційну та світоглядно-смыслову сфери. Причому така універсальна

мова аж ніяк не нівелює культурну самотність та особистісну індивідуальність найрізноманітніших суб'єктів цієї комунікації.

Таким чином, у процесі міжкультурної комунікації, яка здійснюється впродовж туристичної подорожі і триває у «знятому» вигляді після її завершення, відбувається певна трансформація ціннісних орієнтацій, їх порівнюють з іншою конфігурацією базових життєвих цінностей, сприймають їхні спільні та відмінні риси. Це сприяє переосмисленню власних життєвих цінностей, наповненню їх універсальними загальноцивілізаційними смислами. Через «подорож до іншого» відбувається «подорож до себе», подорож завжди пов'язана з цим подвійним рухом: самоствердження і самоподолання, це - постійний вихід за межі знайомого і повернення до самого себе.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абуков А.Х. Туризм на новом этапе: Социальные аспекты развития туризма в СССР.-М., 1983. – 18с.
2. Горак Г. І. Екзистенціальність людського буття у природних вимірах та природно-рекреаційні можливості туризму. Всеукраїнський круглий стіл «Філософія туризму» - К., 2002.
3. Малахов В. А. «Моральний та екзистенційний вимір туризму»/ Всеукраїнський круглий стіл «Філософія туризму». - К., 2002.
4. Манільська декларація по світовому туризму//Матеріали Всесвітньої конференції по туризму (жовтень, 1980). - Мадрид, 1981.
5. Марсель Г. Homo viator. Київ., 1999.
6. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и переустройство мирового порядка// Pro et Contra. Москва, 2003. – 603с.